

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Загальна тенденція інтеграції сучасної вищої освіти України у загальноєвропейський освітній простір та гострота суспільного запиту щодо вирішення особистісних проблем людини актуалізує завдання професійно-особистісного становлення фахівців-психологів, їх практичної підготовки. У Базовому компоненті дошкільної освіти України, а також у програмах навчання й виховання дітей відповідного віку: «Впевнений старт», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкільля» та Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти підкреслюється важливість визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості. Увага психолога у роботі з дітьми дошкільного віку має спрямовуватися на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, емоційної врівноваженості та розвитку індивідуальності дитини (О.Запорожець, Т.Дуткевич, О.Кононко, В.Котирло, С.Ладивір, М.Лісіна, Ю.Приходько, О.Смірнова та ін.). Проте статистичні дані свідчать про зростання кількості дітей дошкільного віку з ознаками агресивності, тривожності, емоційної нестабільності, соціально-психологічної дезадаптації, що в майбутньому може призвести до стійких порушень у становленні особистості.

На підставі практичного досвіду та аналізу досліджень виявлено суперечності між вимогами до фахівця-психолога в галузі дошкільної психології та їх реальною готовністю до здійснення своєї професійної діяльності. Однією із основних причин недостатньої готовності психологів до професійної діяльності є невідповідність традиційної підготовки у вищому навчальному закладі спеціалістів сучасним вимогам та запитам суспільства, а також існуючим проблемам дітей дошкільного віку. Забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки, який має на меті подолання негативних явищ, пов'язаних із порушеннями емоційного розвитку, потребує якісних змін у змісті та методах процесу освітньої підготовки психологів. Зміст і система роботи психолога в дошкільному закладі зумовлюють низку основних вимог до організації його діяльності з дошкільниками: високий професіоналізм при застосуванні специфічних методів і прийомів впливу на особистість дитини та її поведінку; відповідальність спеціаліста за результати діагностико-корекційної роботи та надані ним рекомендації; готовність фахівця до вибору й здійснення нестандартних методів і форм психологічної корекції.

Готовність до майбутньої професійної діяльності розглядається в контексті емоційно-вольового, інтелектуального, морально-психологічного потенціалу особистості в майбутній професійній діяльності (В.Томас, Ф.Знанецький, Г.Олпорт, Д.Кац, Г.Смітт та ін.). У педагогічній психології цей феномен вивчався, зокрема при розкритті проблеми вдосконалення процесу професійної діагностики і професійного відбору до педагогічної професії (К.Вербова, Г.Парамей, Г.Радчук та ін.); визначенні рівнів сформованості психологічної готовності (М.Боришевський, Н.Володарська, А.Ганюшкін, М.Дьяченко, Є.Калінін, Л.Кандилович, Л.Кондрашова, О.Коропецька, Л.Орбан, О.Мешко та ін.); у процесі пошуку критеріїв готовності та розробці на їх основі психологічної моделі професіонала (О.Іванова, М.Томчук, Є.Чугунова та ін.). Продуктивний підхід до аналізу питань підготовки спеціалістів для дошкільних

закладів та осмислення специфічних для діяльності з дітьми дошкільного віку процесів представлено в працях Л.Артемової, А.Богущ, Т.Дуткевич, Н.Калініченко, Е.Карпової, О.Кононко, К.Крутій, В.Майборода, Т.Поніманської, О.Проскури, О.Сухомлинської, М.Собчинської, Т.Танько та ін.

Загалом, аналіз теоретичних і конкретно-експериментальних робіт вказує, що не існує однозначного розуміння сутності і функцій зазначеного поняття, яке набуло останнім часом в концептуальному апараті психології відносно самостійного і високого наукового статусу. Недостатньо уваги приділяється дослідженню проблеми формування структурних компонентів готовності, обґрунтуванню їх взаємозв'язку та важливості у професійній діяльності психолога у сфері дошкільної освіти. У вітчизняній та зарубіжній літературі окремо не розглядаються питання, присвячені формуванню готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Відтак, важливого теоретичного і прикладного значення набуває поглиблене вивчення структури готовності, обґрунтування критеріїв, показників, умов і засобів формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Вищезазначені аспекти зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **„Формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах науково-дослідної теми «Інноваційні психотехнології оптимізації аксіогенезу особистості» (державний реєстраційний номер 0109U001408). Тему дисертації затверджено вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №11 від 21.11.13 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №4 від 24.04.12 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити готовність студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, розробити й апробувати програму її формування.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.
2. З'ясувати зміст та структуру готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку й емпірично виявити рівні її сформованості.
3. Розробити модель формування готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.
4. Обґрунтувати й апробувати психолого-педагогічну програму формування готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – готовність майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали концептуальні положення особистісно-орієнтованого (Г.Балл, І.Бех, Є.Бондаревська, М.Боришевський, С.Максименко, Л.Мітіна, В.Панок, Г.Радчук, К.Роджерс, М.Савчин, В.Слободчиков, І.Якиманська та ін.); системно-діяльнісного (Б.Ананьєв, Л.Виготський, Л.Занков, Д.Ельконін, В.Давидов, А.Лурія, К.Платонов, А.Петровський та ін.); функціонального (Л.Анциферова, О.Асмолов, В.Барабанова, М.Гінзбург, С.Максименко, Д.Узнадзе та ін.) підходів до проблеми становлення та розвитку особистості; дослідження професійного розвитку та готовності до професійної діяльності (О.Бондарчук, Н.Володарська, Ж.Вірна, В.Моляко, В.Рибалка, М.Смульсон, В.Семиченко, О.Сергеєнкова, Н.Побірченко, М.Томчук, Н.Чепелєва, В.Юрченко та ін.); принципи становлення способів самопізнання, саморозвитку та діяльнісної самореалізації особистості (З.Карпенко, А.Маслоу, Е.Еріксон, К.Роджерс та ін.), концепція закономірностей розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку (Л.Божович, Г.Бреслав, Т.Дуткевич, О.Запорожець, О.Леонтьєв, Я.Неверович та ін.).

Для досягнення мети та реалізації завдань було використано комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз та узагальнення наукових фактів, положень, наведених у психолого-педагогічній літературі, для розкриття змісту основних понять досліджуваної проблеми; *емпіричні* – включене та лонгитюдне спостереження, анкетування, бесіда, інтерв'ю, психодіагностичні методики, експеримент (констатувальний та формувальний) для вивчення особливостей готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку та її формування; *кількісної обробки даних* – визначення середніх значень, відсоткових співвідношень, кореляційний аналіз для обґрунтування теоретичних та емпіричних результатів дисертаційного дослідження.

Експериментальна база дослідження. На констатувальному етапі у дослідженні брали участь 186 студентів-психологів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Глухівського державного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Київського університету імені Бориса Грінченка. Репрезентативність вибірки забезпечувалася методом квот. До формувального експерименту було залучено 43 студенти-психологи та 15 викладачів психологічних дисциплін.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* визначено поняття готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку як інтегративного багаторівневого психологічного утворення, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-практичний та рефлексивно-оцінювальний компоненти; виділено критерії готовності: професійна спрямованість, професійні знання, комунікативні уміння, корекційні уміння та рефлексивність; виокремлено показники та описано рівні (низький, середній, високий) даного феномену; розроблено модель формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, яка змістовно охоплює блоки цілепокладання, методологічний, організаційний, функціональний та результативний; *удосконалено* засоби

формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці й апробації програми формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, яка може бути використана викладачами вищих навчальних закладів у процесі викладання навчальних дисциплін «Дошкільна психологія», «Психологічний супровід дітей з порушеннями емоційної сфери», «Психологічний супровід дітей з обмеженими функціональними можливостями», «Клінічна психологія» тощо, а також при підготовці завдань для проходження студентами-психологами психодіагностичної та психокорекційної практики в закладах дошкільної освіти. Результати дослідження було покладено в основу створення інноваційно-практичного центру психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини на базі дошкільного закладу як спільного проекту дошкільного закладу та випускової кафедри вищого навчального закладу, що може набути широкого використання в освітньому середовищі.

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №902-33/03 від 25.06.2014р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №01-14/03-1069 від 03.09.2014р.), Хмельницького національного університету (довідка №109 від 29.12.2014р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка №210 від 27.01.2015р).

Особистий внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві з Г.Радчук, полягає у підготовці завдань та методичного матеріалу для проходження студентами-психологами психодіагностичної та психокорекційної практики в дошкільних закладах; у співавторстві з М.Шпак – у комплектуванні розвивально-діагностичного матеріалу для дітей дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи було представлено у доповідях на *міжнародних* науково-практичних конференціях: «Духовність у становленні та розвитку особистості» (м.Тернопіль, 2011); «Проблеми девіантної поведінки» (м.Київ – м.Тернопіль, 2013); «Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави» (м.Львів, 2013); «Категорія «соціального» в сучасній педагогіці та психології» (м.Тольятті, Росія, 2014); «Дитинство без насильства: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей» (м.Тернопіль, 2014); *всеукраїнських* науково-практичних конференціях: «Актуальні напрямки психологічних досліджень на сучасному етапі розвитку суспільства» (м.Тернопіль, 2010); «Методологічні проблеми психології особистості» (м.Івано-Франківськ, 2011); «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток» (м.Рівне, 2014); *регіональних* науково-практичних семінарах: «Підготовка фахівців освітньої галузі за інноваційними технологіями» (м.Тернопіль, 2010); «Шляхи удосконалення навчального процесу в контексті інноваційних змін у системі вищої освіти» (м.Тернопіль, 2011); «Компетентнісний підхід у підготовці фахівця з вищою

освітою» (м.Кам'янець-Подільський, 2012).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 19 публікаціях (17 одноосібних і 2 у співавторстві), з яких 5 – у фахових наукових виданнях України в галузі психології, 1 – у періодичному науковому фаховому виданні іноземної держави.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 281 найменування (з них 16 – іноземною мовою) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок. Основний зміст викладено на 165 сторінках. Робота містить 15 таблиць, 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет, методи; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення; наведено дані про апробацію та впровадження результатів; подано відомості про публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретичний аналіз проблеми готовності майбутніх психологів до професійної діяльності»** проаналізовано сутнісні характеристики готовності до професійної діяльності у різних психологічних підходах; розкрито проблему емоційного розвитку дітей дошкільного віку; розглянуто психологічні передумови формування готовності студентів-психологів до проведення корекції емоційного розвитку дошкільників.

Проблема професійно-особистісного становлення майбутнього психолога досліджувалася з різних аспектів: професійно значущих якостей (О.Бондаренко, Л.Долинська, В.Панок, М.Томчук, Н.Чепелева), професійного мислення та рефлексії (М.Варбан, Н.Пов'якель, Н.Пророк, Ю.Шапошникова), аксіогенезу (З.Карпенко, В.Мицько, Г.Радчук), самоактуалізації (Ю.Долинська, Л.Кобильник), професійної свідомості (А.Самойлова, Н.Кучеровська, Н.Шевченко), суб'єктності (З.Адамська), професійної ідентифікації (Т.Буякас, О.Міненко), Я-концепції (І.Андрійчук) тощо.

Існують різні підходи до визначення поняття готовність – перш за все в контексті загальної готовності до праці (С.Максименко, К.Платонов, С.Рубінштейн, Д.Узнадзе та ін.), структури готовності (Ф.Гоноболін, Є.Клімов, В.Крутецький, Н.Кузьміна, М.Левченко, А.Макарова та ін.), показників готовності до певної діяльності (Г.Балл, Н.Володарська, А.Деркач, Л.Овсянецька, В.Семиченко, В.Сластьонін та ін.), змістових характеристик поняття готовності загалом (Ф.Іващенко, В.Моляко та ін.). Зокрема, М.Дьяченко та Л.Кандилович визначають готовність як вибірккову, прогнозовану активність особистості на етапі її підготовки до професійної діяльності; така активність виникає як результат визначення професійної мети на основі усвідомлених потреб і мотивів. Готовність до професійної діяльності є інтегративним багаторівневим психологічним утворенням, що включає в себе низку компонентів, адекватних вимогам, умовам та змісту майбутньої діяльності.

Формування готовності до професійної діяльності стало предметом досліджень у другій половині ХХ століття і було представлено працями К.Дурай-

Новакової, О.Мороза, А.Щербакова та ін. У концепціях українських учених (Г.Балл, О.Бондаренко, С.Васьківська, Ж.Вірна, Н.Володарська, П.Горностаї, Х.Дмитерко-Карабин, С.Максименко, В.Панок, Н.Побірченко, Н.Пов'якель, М.Томчук, В.Чернобровкін, Т.Яценко та ін.) висвітлюються питання особистісного зростання психологів. Аналіз досліджень проблеми готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку свідчить, що дана проблема не отримала належної уваги в психологічних дослідженнях.

Діяльність психолога в закладах дошкільної освіти є специфічною і спрямована на надання психологічної допомоги дітям. Учені констатують зростання кількості дітей з проявами агресії, гіперактивності, тривожності (С.Бадоева, Б.Братусь, Г.Бреслав, Т.Доцевич, Д.Ісаєв, Н.Каліна, І.Левченко, О.Пономарьова, С.Савицька, М.Тіхонова та ін.). На думку багатьох дослідників (О.Запорожець, О.Захаров, Н.Оконська, О.Кононко, З.Карпенко, О.Нікольська, Є.Янкін та ін.), емоційні порушення ведуть надалі до дезадаптації особистості, тому важливо, щоб психолог дошкільного закладу кваліфіковано проводив психокорекцію вад емоційного розвитку дітей, доки основні стереотипи поведінки не закріпилися у вигляді стійких особистісних утворень. Однак, досвід показує відсутність готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Готовність майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку визначено як психологічний феномен, що має складну динамічну структуру, визначається вимогами щодо корекції емоційної сфери дітей дошкільного віку і базується на стійкій професійній спрямованості, професійних знаннях, комунікативних, корекційних уміннях та адекватній професійній самооцінці. Також було виділено її структурні компоненти: *мотиваційно-ціннісний*, основою якого є професійна спрямованість студентів-психологів на роботу з дітьми дошкільного віку, що виражається в любові до дітей, бажанні з ними працювати, надавати їм допомогу, у стійкому інтересі до професії психолога дошкільного закладу; *когнітивний*, який визначає наявність знань щодо особливостей та закономірностей розвитку особистості дитини дошкільного віку, її емоційної сфери, методів та прийомів діагностики й корекції емоційних порушень, особливостей створення корекційних програм та передбачає розуміння важливості спільної діяльності з дітьми, мобілізації власного досвіду щодо вирішення ситуацій емоційного характеру з дітьми; *комунікативно-практичний*, що розглядається як вияв індивідуальних якостей та умінь особистості психолога, що визначаються специфікою діяльності в галузі дошкільної психології. Це проявляється в умінні спілкуватися з дітьми, надавати їм ефективну психокорекційну допомогу у вирішенні їхніх емоційних проблем, безумовно приймати індивідуальність дитини, відчувати її внутрішній світ, організовувати дітей, емпатійно реагувати на дитячу поведінку, особливо в конфліктних ситуаціях; *рефлексивно-оцінювальний*, полягає в розвитку потреби у професійному самовдосконаленні, в осмисленні, оцінці власних потенційних можливостей, професійних знань, умінь та навичок щодо надання допомоги дітям дошкільного віку.

У другому розділі «Емпіричне дослідження готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку» висвітлено

організаційно-методичні засади діагностичного дослідження сформованості готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, проведено кількісний та якісний аналіз результатів цього дослідження з використанням методів математичної статистики.

Дослідженням, яке проводилось протягом 2011-2013 рр., було охоплено 186 студентів-психологів вищих навчальних закладів України. Діагностичний інструментарій містив 13 методик (з них три авторські), їх перелік подано в табл.1.

На підставі теоретичного аналізу психолого-педагогічних джерел, власного досвіду практичної роботи з майбутніми психологами та виокремлених компонентів готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку було розроблено карту емпіричного дослідження сформованості готовності студентів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку (табл.1).

Таблиця 1

Карта емпіричного дослідження сформованості готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку

Компоненти	Критерії	Показники	Діагностичні методики
Мотиваційно-ціннісний	Професійна спрямованість	Осмысленість майбутніх професійних перспектив, характер мотивів учбово-професійної діяльності, спрямованість на роботу з дітьми, сформованість професійних цілей, ставлення до особистості дитини, до майбутньої професії	Опитувальники «СЖО» Д.Леонтьєва, вивчення мотивів учбової діяльності студентів А.Реана і В.Якуніна, проєктивна методика «Мій майбутній професійний світ», анкета «Оцінка готовності до професійної діяльності», «Орієнтувальна анкета» В.Смекала та М.Кучери
Когнітивний	Професійні знання	Знання про психологію дошкільника та сутність діяльності психолога в дошкільному закладі, види емоційних порушень, методи їх діагностики і корекції; професійні позиції у взаємодії з дітьми	Проективна методика незакінчених речень, опитувальник «Професійні позиції педагога» О.Мартинюк, анкета «Оцінка знань дитячої психології»
Комунікативно-практичний	Комунікативні та корекційні уміння	Уміння ефективно спілкуватися з дітьми; володіння техніками психокорекційного впливу; емпатійне реагування на поведінку дітей в конфліктних ситуаціях	Опитувальники: САМОАЛ Е.Шострома (модифікація Н.Каліної і А.Лазукіна), емпатійності А.Меграбяна та Н.Епштейна, «КОС» Б.Федоришина, включене спостереження під час практики, анкета «Оцінка готовності до професійної діяльності»
Рефлексивно-оцінювальний	Рефлексивність	Адекватність самооцінки готовності до професійної діяльності, уміння аналізувати свої професійні дії, розвиток потреби в самоактуалізації	Методика «Особистісний диференціал», опитувальники: САМОАЛ Е.Шострома (модифікація Н.Каліної і А.Лазукіна), рефлексивності А.Карпова, анкета «Оцінка готовності до професійної діяльності», проєктивна методика незакінчених речень

Базуючись на обґрунтуванні критеріїв, показників і на результатах власних експериментальних досліджень, було виокремлено три рівні сформованості

готовності студентів-психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Низький рівень. У респондентів переважає зовнішня навчальна мотивація, відсутність мотивації щодо роботи з дітьми дошкільного віку; низька осмисленість майбутніх професійних перспектив; відсутність прагнення до пізнання особливостей розвитку емоційної сфери дітей, до оволодіння новими вміннями та навичками спільної діяльності з ними; труднощі у встановленні контактів з дітьми, в організації з ними корекційної роботи; егоцентрична позиція у взаємодії з дітьми; неадекватна професійна самооцінка.

Середній рівень. Майбутні психологи мають ситуативний інтерес до професійної діяльності з дітьми дошкільного віку; у них переважає внутрішня навчальна мотивація; спрямованість на спілкування з дітьми поєднана із переважанням професійної позиції дитиноцентризму; сформовані необхідні комунікативні вміння; поверхневі, фрагментарні знання щодо проблем емоційного розвитку дітей та методів корекції; ситуативну вираженість прагнення до оволодіння новими вміннями роботи з дітьми; неадекватну (завищену або занижену) професійну самооцінку.

Високий рівень. Студентам властиві стійка учбово-професійна мотивація, захопленість процесом діяльності з дошкільниками; чітке бачення професійних перспектив у поєднанні з бажанням працювати з дітьми; полісуб'єктна позиція у взаємодії з дітьми; наявність професійно-психологічних знань щодо закономірностей дитячого розвитку; вміння застосовувати корекційні психотехніки відповідно до наявної проблеми; чутливість до потреб дітей, емпатійність; вміння встановлювати контакти з дітьми й організовувати спільну діяльність; адекватна професійна самооцінка; потреба у професійному саморозвитку.

У контексті професійного самовизначення вирішальну роль відіграє не лише теперішнє, але й майбутнє. Цільова спрямованість до професійного самовизначення пов'язана, з одного боку, з набуттям та становленням реального Я, системи професійних цінностей, котрі регулюють теперішнє, а з іншого, – Я-ідеального, сенсожиттєвих орієнтацій, особистісних перспектив, життєвих планів, що проектують та моделюють професійне майбутнє. Відтак, важливим показником професійної спрямованості студентів-психологів є осмисленість життя та майбутніх професійних перспектив. Для 54% студентів характерна відсутність цілей в майбутньому, вони нездатні конкретизувати свої професійні цілі. Лише 15% студентів притаманне відчуття того, що минулий відрізок життя був продуктивним і осмисленим, процес теперішнього життя сприймається як цікавий, емоційно насичений, а осмисленість професійних цілей майбутнього надає всьому життю спрямованість і темпоральну перспективу.

Результати констатувального етапу дослідження показали, що для 52% студентів домінуючою є особиста спрямованість, яка характеризується переважанням мотивів власного добробуту, прагненням до особистої переваги і престижу (за «Орієнтувальною анкетой» В.Смекала та М.Кучери). І лише для 14% досліджуваних характерною є спрямованість на взаємодію, що можна інтерпретувати як інтерес до групової роботи.

Особливості ідентифікації з майбутньою професійною роллю відображаються у проєктивних малюнках студентів на тему «Мій майбутній професійний світ». У 49% обстежуваних відсутній чітко структурований образ майбутньої професійної діяльності, наявний недиференційований образ себе як майбутнього психолога. Лише для 39% майбутніх фахівців характерним є наявність достатньої системи уявлень про сутність професійної діяльності психолога у дошкільному закладі.

Для отримання більш повної інформації про характер професійних мотивів студентів, орієнтованих на психологічну професію, на взаємодію з дітьми дошкільного віку, ми використали авторську анкету. Зокрема, аналіз результатів першого блоку анкети (питання на виявлення у студентів професійних мотивів, цінностей) показав, що значна кількість майбутніх психологів (62%) задоволені професією психолога, вбачають у ній своє майбутнє. Водночас третина усіх опитаних не бажає свою майбутню професію пов'язувати з роботою з дітьми. Аналізуючи відповіді на запитання другого блоку анкети (визначають сукупність та якість знань про сутність діяльності психолога в дошкільному закладі, види та причини емоційних порушень, методи їх діагностики і корекції), виявлено середній рівень знань у 52% студентів і лише у 5% – високий рівень знань.

За методикою «Професійні позиції» (О.Мартинюк) ми визначили, що для 46% студентів характерна позиція предметицентризму у взаємодії з дітьми. У 35% досліджуваних виявлено високі показники дитиноцентризму, які вказують на цілепокладання на рівні перспективного розвитку особистості дитини, орієнтацію на її інтереси. Орієнтація на формально-рольову відповідність та прагнення до нормативного пристосування до соціального середовища характерною є для 7% досліджуваних, яким притаманна конформна позиція. І лише у 11% майбутніх психологів переважає полісуб'єктна позиція, яка є сприятливою для спільної діяльності з дошкільниками, оскільки, спрямована на створення умов для повноцінного розвитку дітей у співпраці та співтворчості з ними.

Авторська анкета «Незакінчені речення» дозволила конкретніше вивчити рівень професійних знань щодо надання психологічної допомоги дошкільникам у майбутніх фахівців. Зокрема, більшість студентів (60%) на визначення причин порушень емоційного розвитку дають поверхневі або загальні відповіді, не можуть вказати конкретні методи роботи з дітьми дошкільного віку.

Емпіричне дослідження показало, що у 57% досліджуваних виявлено низький рівень прояву комунікативних нахилів (опитувальник «КОС» Б.Федоришина). Майбутні психологи відчувають певні труднощі у спілкуванні, налагодженні взаємодії з оточуючими. Встановлено, що показники розвитку емпатійності майбутніх спеціалістів знаходяться на середньому рівні (53%). У значної частини досліджуваних (35%) спостерігається низький рівень емпатійності.

Для 23% досліджуваних властива незадоволеність власною поведінкою та недостатній рівень прийняття себе. У більшості студентів виявлено середній рівень розвитку рефлексивності (71%). Характерним є часткове усвідомлення своїх професійно значущих якостей, їх поверхневий рефлексивний аналіз, який здійснюється не з власної ініціативи, а під впливом обставин або інших людей. Для 21% властивий низький рівень рефлексивності, що проявляється в стихійному,

неорганізованому характері перебігу рефлексивних процесів, неадекватності оцінки своїх професійних дій.

Кореляційний аналіз емпіричних показників компонентів готовності майбутніх фахівців до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку засвідчив значущі кореляції між більшістю показників у цілісній структурі готовності, що ще раз підтверджує доцільність виокремлення відповідних компонентів і показників даного феномену.

З метою узагальнення даних різних психодіагностичних методик і визначення стандартних показників рівнів сформованості готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку отримані результати було переведено в єдину систему оцінювання за допомогою трирівневої шкали нормативів. Для цього ми визначили стандартні показники для усіх досліджуваних критеріїв (середні значення, стандартне відхилення). Для кожного критерію ми одержали по 3 стандартних показники, відповідно до 3 рівнів: низького, середнього, високого. Обчисливши середні значення по кожному рівню, ми визначили межі рівнів сформованості готовності майбутніх психологів до діяльності з дітьми в цілому та за виокремленими компонентами.

Покомпонентний аналіз отриманих емпіричних показників засвідчив, що найнижчий рівень спостерігається у комунікативно-практичній (54%) та мотиваційно-ціннісній готовності (51%), середні показники переважають у когнітивній та рефлексивно-оцінювальній готовності. Це вказує на недостатній рівень осмисленості майбутньої професійної діяльності, переважання зовнішньої навчальної мотивації, відсутність прагнення до пізнання особливостей розвитку емоційної сфери дітей, до оволодіння новими вміннями та навичками спільної діяльності з ними труднощі у встановленні контактів з дітьми, організації з ними корекційної роботи.

Загальний кількісний аналіз результатів експериментального дослідження показав, що 36 % студентам-психологам притаманний низький рівень готовності, 56% – середній. І лише у 8 % досліджуваних рівень готовності до майбутньої діяльності в галузі дошкільної психології є високим.

Таким чином, результати вивчення готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку зафіксували недостатній рівень її сформованості, відтак, актуалізують необхідність проведення спеціальної роботи щодо її формування.

У третьому розділі **«Психолого-педагогічна програма формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку»** представлено концептуальні засади конструювання експериментальної програми, описано тренінг як основний засіб формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, доведено ефективність впровадження розробленої програми.

Формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку – довготривалий процес системного характеру, що залежить від спеціально організованої навчальної діяльності у вищому навчальному закладі з використанням відповідних засобів та ефективних психолого-педагогічних умов.

Метою формувального експерименту стало створення моделі та розробка і апробація програми формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Модель формування готовності охоплює структурно-функціональні взаємозв'язки між метою, підходами, компонентами готовності, критеріями, засобами, умовами її формування. Цілеспрямованість процесу формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку відображають виокремлені блоки: цілепокладання (мета, завдання), методологічний (підходи, принципи), організаційний (засоби), функціональний (умови) та результативний (готовність, компоненти, критерії). Об'єднуючими чинниками психолого-педагогічної програми є мета та завдання, які забезпечують взаємозв'язок між усіма її компонентами (рис.1).

Дієвість програми забезпечується *психолого-педагогічними умовами*, за яких студент займає активну особистісну позицію, розкривається як суб'єкт учбово-професійної діяльності, актуалізується *його суб'єктна позиція в умовах діалогізації освітнього середовища*. Діалогічна форма навчання передбачає перетворення дії із самодостатньої, монологічно замкнутої на рівні професійного покладання цілей викладача і зовнішньої, стосовно навчальної дії студента, у спільну із викладачем пізнавальну діяльність, де взаємоосмислено, на ціннісно-смысловому рівні, будується спільний зміст освітньої діяльності. *Моделювання в навчальному процесі професійних ситуацій щодо корекції емоційної сфери дошкільника* передбачає відтворення в навчанні ситуацій зі сфери дошкільної психології, зокрема типових емоційних проблем дитини. Особливого значення набуває формування конкретних навичок використання різних психотехнік корекції емоційного розвитку дитини в модельованих ситуаціях під час практичних занять чи психологічних тренінгів. *Активізація розвитку професійної рефлексії під час виконання практичних завдань в контексті роботи з дошкільниками* спрямована на здійснення оцінки набутих теоретичних знань, практичних умінь та навичок в процесі практики, під час лабораторних занять з професійно-орієнтованих дисциплін у дошкільних закладах. Зазначені види роботи є частиною навчального процесу і забезпечують поєднання теоретичної підготовки з практичною. Під керівництвом психолога дошкільного закладу та викладачів вищого навчального закладу студенти мають можливість випробувати свої теоретичні та практичні знання і вміння у різних напрямках та видах роботи з дітьми дошкільного віку. *Підвищення професійної компетентності викладачів щодо інноваційних підходів з корекції емоційного розвитку дошкільників* відбувалося під час науково-методичних семінарів на підставі відпрацювання технологій поєднання практичної підготовки з теоретичними курсами щодо навчання студентів ефективним методам корекційної роботи з дошкільниками.

Основним засобом формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку став тренінг, який зорієнтований на формування позитивного та відповідального ставлення до надання психологічної допомоги дошкільникам, розвитку у студентів образу «Я – дитячий психолог», емпатійного ставлення до дітей, комунікативних, корекційних умінь та рефлексивності. У виокремлених в структурі тренінгу модулях: «Когнітивному»,

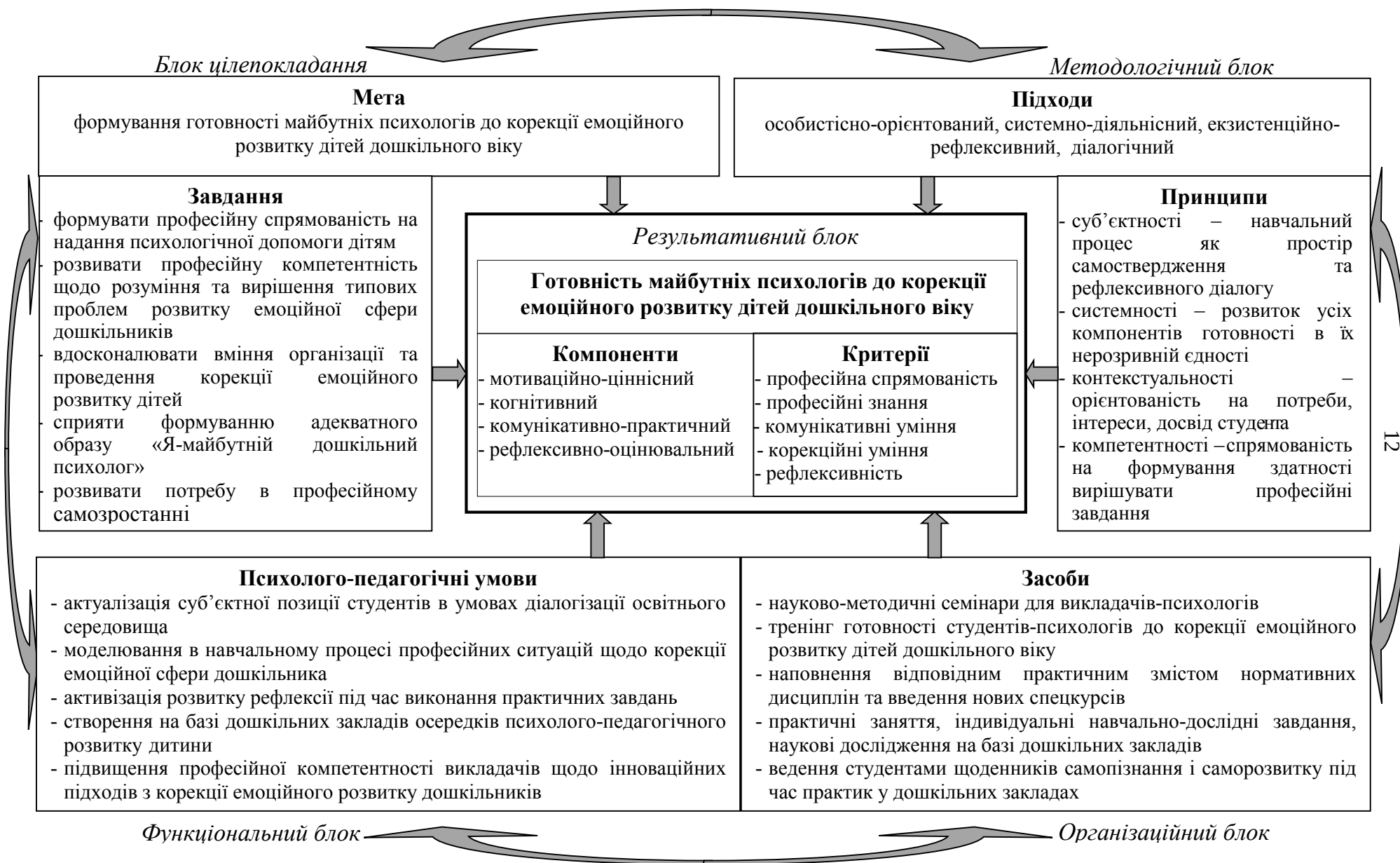

Рис. 1. Модель формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку

«Мотиваційно-ціннісному», «Комунікативно-практичному» та «Рефлексивно-оцінювальному» було використано ефективні інтерактивні методи та прийоми (аналіз практичних ситуацій, рольові ігри, вправи на самопізнання, мозковий штурм, експрес-діагностика, робота в міні-групах, творчі завдання тощо).

Науково-методичні семінари для викладачів-психологів проходили у формі семінарів-практикумів, ділових ігор, круглих столів з використанням презентаційних матеріалів, переглядом і подальшим аналізом та обговоренням відеофільмів, які стосуються проблем дошкільної психології.

Ведення студентами щоденників самопізнання і саморозвитку під час психодіагностичної та психокорекційної практик у дошкільних установах передбачало виконання завдань щоденного самоаналізу власного професійного досвіду та самостійного підбору засобів самокорекції та професійного і особистісного самовдосконалення.

Окрім того, значно активізує спрямованість студентів на роботу з дітьми наповнення відповідним практичним змістом нормативних дисциплін («Дошкільна психологія», «Психокорекція», «Психологічне консультування», «Основи психотерапії», «Психологія спілкування», «Вікова психологія») і введення нових професійно-орієнтованих спецкурсів («Психологічний супровід дітей з порушеннями емоційної сфери», «Психологічний супровід дітей з обмеженими функціональними можливостями», «Психологія спілкування»). Практичні заняття, індивідуальні навчально-дослідні завдання, наукові дослідження на базі дитячих дошкільних закладів дають можливість осмислити студентам важливість надання допомоги дітям, оволодіти професійними вміннями, отримати досвід психокорекційної роботи з дошкільниками.

На завершальному етапі дослідження було проведено контрольний зріз з метою визначення ефективності запропонованої програми формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Її ефективність підтверджено шляхом кількісної і якісної обробки експериментальних даних контрольної та експериментальної груп до і після проведення експерименту.

Після формувального експерименту у студентів експериментальної групи значуще зросли показники осмисленості життя від 88,6 до 108,9 ($t=3,93$ при $p\leq 0,01$), майбутнього від 32,4 до 39,3 ($t=3,15$ при $p\leq 0,01$) та теперішнього від 29,1 до 33,1 ($t=2,12$ при $p\leq 0,05$). Це вказує на те, що майбутні фахівці більш усвідомлено визначають свої життєві перспективи на професійну самореалізацію з дітьми дошкільного віку, а теперішнє сприймається ними емоційно насиченим. Майбутні психологи проявляють зацікавленість до теперішнього, як періоду важливого для здобуття професійних знань та формування готовності до професійної діяльності.

На позитивну динаміку розвитку внутрішніх мотивів вказують результати кількісного та якісного аналізу проєктивної методики «Мій професійний світ». У студентів експериментальної групи зафіксовано, що показники невизначеності у професії знизилася на 18 %. При цьому професійна спрямованість на роботу з дошкільниками збільшилася на 25 %. Це свідчить про те, що студенти отримали чіткі уявлення про свою майбутню професійну діяльність, набули професійного

досвіду взаємодії з дітьми дошкільного віку, усвідомили важливість надання їм психологічної допомоги та упевнилися у власній спроможності це робити.

Завдяки створеним психолого-педагогічним умовам у майбутніх психологів експериментальної груп підвищився рівень умінь організації діагностичної та корекційної роботи з дітьми. Показник володіння техніками психокорекційного впливу, способами надання їм допомоги зріс у студентів експериментальної груп від 24 до 28,7 та є статистично значущим за критерієм Стюдента ($t=3,38$ при $p \leq 0,01$). Показник рефлексивності значуще зріс від 116,9 до 128,4 ($t=2,14$ при $p \leq 0,05$), підвищилися показники самоактуалізації. Це свідчить про те, що усвідомлюючи важливість здобуття професійних умінь щодо корекційної роботи з дошкільниками, студенти займають активну суб'єктну позицію в процесі професійної освіти.

Загалом, після реалізації програми формування готовності майбутніх психологів на контрольному етапі значно знизилася кількість студентів експериментальної груп з низьким (від 36% до 6%) та середнім (від 56% до 44%) рівнем готовності та зросла кількість досліджуваних з високим рівнем (від 8% до 50%). Ці відмінності є статистично значущими за критерієм К.Пірсона на рівні $p \leq 0,01$, де $\chi^2 = 20,3$. У контрольній групі таких значущих змін у показниках не зафіксовано.

Для оцінки ефективності програми тренінгу було використано метод якісного аналізу Д.Киркпатрика, що дозволило зафіксувати позитивні зміни: підвищився рівень активності, самостійності студентів, усвідомлення ними своїх професійних цілей; актуалізувалися рефлексивні процеси; зріс рівень умінь розробляти й реалізовувати корекційні програми щодо емоційного розвитку дітей дошкільного віку та комунікативно-перцептивні вміння.

Після формувального експерименту студенти під час практики отримали завдання проведення діагностики і корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Проведена корекційна робота студентами-психологами показала позитивні зміни у емоційній сфері дітей. Зокрема, у дошкільників було зафіксовано зниження рівня тривожності, агресивності, емоційної імпульсивності. Уміло підібрані студентами методи та прийоми корекційного впливу сприяли розвитку у дітей вміння контролювати свою поведінку та емоції у взаємодії з ровесниками.

Отже, на підставі узагальненого аналізу результатів дослідження можна констатувати ефективність програми формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, котра може бути запропонована для впровадження в процес підготовки фахівців у вищому навчальному закладі.

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретико-експериментальних результатів дослідження формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку дає підстави зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень з проблеми готовності студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності дав змогу визначити даний феномен як базову категорію вибіркової спрямованості особистості

на професійну діяльність, що виникає на ґрунті позитивного ставлення і скеровується відповідними потребами, мотивами, інтересами до діяльності. Систематизація положень теоретичних підходів (педагогічного, психологічного, функціонального та особистісного) дає підставу стверджувати, що готовність до майбутньої професійної діяльності є інтегративним багаторівневим психологічним утворенням, яке включає в себе низку компонентів, адекватних вимогам, умовам та змісту майбутньої діяльності.

2. Аналіз літературних джерел та практичний досвід дають підстави стверджувати, що на сьогоднішній день у дітей дошкільного віку спостерігається стрімке зростання проблем у розвитку емоційної сфери (агресивність, гіперактивність, тривожність, замкненість та ін.), які можуть спричинити стійкі порушення розвитку особистості дитини у майбутньому. Тому зміст і система роботи психолога в дошкільному закладі зумовлюють низку вимог до організації його діяльності з дошкільниками: високий професіоналізм при застосуванні специфічних методів і прийомів впливу на особистість дитини та її поведінку; відповідальність спеціаліста за результати діагностико-корекційної роботи та надані ним рекомендації; готовність фахівця до здійснення нестандартних методів і форм психологічної корекції.

3. Готовність майбутнього психолога до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку – це багатокомпонентний психологічний феномен, що має складну динамічну структуру, визначається вимогами діяльності щодо корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку і базується на стійкій професійній спрямованості, професійних знаннях, комунікативних, корекційних уміннях та адекватній професійній самооцінці. Структурними компонентами є мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-практичний та рефлексивно-оцінювальний. Виокремлено критерії сформованості готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку: професійна спрямованість, яка розкривається через показники осмисленості життя та майбутньої професійної перспективи роботи з дітьми дошкільного віку, мотиви учбово-професійної діяльності, ставлення до себе, до майбутньої професії в галузі дошкільної психології; професійні знання, які охоплюють сукупність знань про сутність діяльності психолога в дошкільному закладі, види та причини емоційних порушень, методи їх діагностики і корекції, сформовані професійні позиції; комунікативні уміння та корекційні уміння, що відображають здатність спілкуватися з дітьми, емпатійно реагувати на їхню поведінку, володіти психокорекційними техніками; рефлексивність, що вказує на уміння аналізувати свої професійні дії, адекватно оцінювати свої знання щодо роботи з дітьми дошкільного віку та власну готовність до такої діяльності. На основі виокремлених критеріїв та відповідних показників визначено рівні сформованості цієї готовності (низький, середній і високий).

4. Емпіричне дослідження показало недостатній рівень готовності студентів психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Найнижчі показники властиві комунікативно-практичному та мотиваційно-ціннісному компоненту готовності. Це проявляється у низькій осмисленості професійних перспектив і несформованості професійних цілей; переважанні зовнішньої мотивації

учбово-професійної діяльності; недостатньому рівні розвитку комунікативних та корекційних умінь і труднощах у спілкуванні з дітьми; невпевненості у власних силах щодо організації роботи з дошкільниками. Зафіксовано, що прагнення до набуття нових професійних знань у студентів-психологів спостерігається епізодично; ситуативним є інтерес до надання допомоги дітям у вирішенні їх життєвих проблем; поверхневі, фрагментарні знання щодо проблем емоційного розвитку дітей та методів корекції; прагнення до пізнання, оволодіння новими вміннями та навичками проявляється стихійно; самоконтроль власних емоційних проявів відбувається в поєднанні з дещо підвищеним рівнем тривожності щодо правильності виконання завдання чи прийняття рішення; нестійка, ситуативна і суперечлива професійна самооцінка; постановка цілей, які не відповідають можливостям особистості; недостатні зусилля для досягнення цілей.

5. Під формуванням готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку розуміємо довготривалий процес системного характеру, який залежить від спеціально організованої навчальної діяльності у вищому навчальному закладі з використанням відповідних засобів та створених психолого-педагогічних умов. Розроблено модель формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, яка включає блоки цілепокладання (мета, завдання), методологічний (підходи, принципи), організаційний (засоби), функціональний (умови) та результативний (готовність, компоненти, критерії). Психолого-педагогічними умовами формування готовності є: актуалізація суб'єктної позиції студентів в умовах діалогізації освітнього середовища; моделювання в навчальному процесі професійних ситуацій щодо корекції емоційної сфери дошкільників; активізація розвитку професійної рефлексії під час виконання практичних завдань в контексті роботи з дошкільниками; створення спільно з випусковими кафедрами на базі дошкільних закладів осередків психолого-педагогічного розвитку дитини; підвищення професійної компетентності викладачів щодо інноваційних підходів з корекції емоційного розвитку дошкільників. Засобами формування готовності виступили – тренінг готовності студентів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку; науково-методичні семінари для викладачів-психологів; наповнення відповідним практичним змістом нормативних дисциплін та введення нових спецкурсів; практичні заняття, індивідуальні навчально-дослідні завдання, наукові дослідження на базі дошкільних закладів; ведення студентами щоденників самопізнання і саморозвитку під час практик у дошкільних установах.

6. Обґрунтовано й апробовано програму формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Статистично значущі зрушення у показниках компонентів і рівнях сформованості готовності студентів-психологів експериментальної групи до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку засвідчили ефективність розробленої психолого-педагогічної програми.

Здійснене дисертаційне дослідження не претендує на остаточне і вичерпне вирішення зазначеної проблеми. Доцільним є подальше вивчення впливу інших чинників на формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного

розвитку дітей дошкільного віку, пошук методів формування готовності студентів-психологів до консультаційної і психотерапевтичної роботи з дошкільниками, в цьому й полягає перспективність роботи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гончаровська Г. Ф. Соціально-психологічні чинники становлення самооцінки у дітей дошкільного віку / Г. Ф. Гончаровська // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Вип. 8. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 145 – 151.
2. Гончаровська Г. Ф. Роль духовності у становленні психологічної готовності майбутніх практичних психологів до роботи з дітьми дошкільного віку / Г. Ф. Гончаровська // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Т. XIII, част.4 / за ред. С. Д. Максименка – К. 2011. – С. 110 – 116.
3. Гончаровська Г. Ф. Науково-теоретичні аспекти здійснення психологічного супроводу дітей дошкільного віку з порушеннями емоційної сфери / Г. Ф. Гончаровська // Проблеми сучасної психології:зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 16. – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 160 – 169.
4. Гончаровська Г. Ф. Підготовка студентів-психологів до здійснення корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку / Г. Ф. Гончаровська // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XV, част. 1. – К., 2013. – С. 74 – 81.
5. Гончаровська Г. Ф. Формування готовності майбутніх психологів до діяльності з дітьми дошкільного віку в умовах навчання у виші [Електронний ресурс] / Г. Ф. Гончаровська // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. / гол. ред. Діденко О. В. – 2014. – Вип. 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_4_19.pdf.
6. Honcharovska G. F. The peculiarities of the formation the availability of future psychologists for the work with preschool children / G. F. Honcharovska // Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum Central European journal for science and research / Šefredaktor : prof. PhDr. Zdeněk Ondřejek, Dr.Sc. – Praha : Publishing house Education and Science, 2014. – P. 133 – 137.
7. Гончаровская Г. Ф. Содержательные характеристики компонентов готовности студентов-психологов к осуществлению коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста / Г. Ф. Гончаровская // Категория-социального в современной педагогике и психологии материалы научно-практической конференции (заочной) с международным участием : 2-3 апреля 2014 г., в 2 частях / отв. ред. А. Ю. Нагорнова. Часть 1. – Ульяновск : SIMJET, 2014. – Ч.1. – С. 384 – 390.

8. Гончаровська Г. Ф. Актуальні проблеми психологічної служби дошкільного закладу / Г. Ф. Гончаровська // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали V Всеукраїнської наукової конференції. – Ч. I : Педагогіка, психологія, мовознавство. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 92 – 94.

9. Гончаровська Г. Ф. Наступність у діяльності дошкільного навчального закладу і початкової школи / Г. Ф. Гончаровська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. – Серія : Педагогіка. – 2009. – С. 23 – 27.

10. Гончаровська Г. Ф. Соціально-психологічні чинники формування взаємин між дітьми дошкільного віку / Г. Ф. Гончаровська // Актуальні напрямки психологічних досліджень на сучасному етапі розвитку суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 13 – 17.

11. Гончаровська Г. Ф. Особливості врахування сучасних вимог до практичного психолога в процесі професійної підготовки / Г. Ф. Гончаровська // Підготовка фахівців освітньої галузі за інноваційними технологіями : проблеми та перспективи : матеріали регіонального науково-практичного семінару / за заг. ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 150 – 154.

12. Гончаровська Г. Ф. Особливості формування у майбутніх практичних психологів мотиваційної готовності до роботи з дітьми дошкільного віку / Г. Ф. Гончаровська // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали V Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 92 – 94.

13. Гончаровська Г. Ф. Психолого-педагогічні особливості формування психологічної готовності майбутніх практичних психологів до роботи у закладах дошкільної освіти / Г. Ф. Гончаровська // Шляхи удосконалення навчального процесу в контексті інноваційних змін в системі вищої освіти : матеріали регіонального науково-практичного семінару / за заг. ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 178 – 183.

14. Гончаровська Г. Ф. Проблема становлення особистості студентів-практичних психологів в процесі формування їх готовності до майбутньої діяльності з дітьми дошкільного віку / Г. Ф. Гончаровська // Психологія особистості. – Івано-Франківськ. – 2012. – № 1 (3). – С. 32 – 40.

15. Практика в системі професійної підготовки психологів. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Г. К. Радчук. – Тернопіль : ТНПУ, 2011. – 318 с. (Дисертантом підготовлено завдання та методичний матеріал для психодіагностичної та психокорекційної практики в дошкільних закладах).

16. Гончаровська Г. Ф. Рефлексія як показник готовності психологів до майбутньої діяльності з дітьми дошкільного віку / Г. Ф. Гончаровська // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Психологічні науки. / редкол. : відп. ред. Г. К. Радчук та ін. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори. – 2012. – Вип.4. – С. 142 – 149.

17. Гончаровська Г. Ф. Психодіагностика дітей дошкільного віку / Г. Гончаровська, М. Шпак // Вкладка «Психолог дошкілля». – 2013. – № 6. – С. 1 – 32.

18. Гончаровська Г. Ф. Актуальні питання психологічного супроводу в процесі формування готовності студентів-психологів до майбутньої діяльності / Г. Ф. Гончаровська // Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави : тези доповідей. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – С. 133 – 137.

19. Гончаровська Г. Ф. Емоційні порушення дітей дошкільного віку : причини та ефективні шляхи їх корекції / Г. Ф. Гончаровська // Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей. – Тернопіль : Вид-во «Стереарт», 2014. – С. 525 – 528.

АНОТАЦІЇ

Гончаровська Г. Ф. Формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна і вікова психологія. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2015.

Дисертація присвячена проблемі формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Готовність – інтегративне утворення особистості, структуру якого представлено мотиваційно-ціннісним, когнітивним, комунікативно-практичним та рефлексивно-оцінювальним компонентами. Наведено дані про рівні сформованості, визначено критерії, показники цієї готовності, умови її формування. Розроблено модель та на її основі програму формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, що включає блоки: цілепокладання, методологічний, організаційний, функціональний та результативний.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, емоційний розвиток дітей дошкільного віку, готовність майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку, формування готовності майбутніх психологів до корекції емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Гончаровская Г. Ф. Формирование готовности будущих психологов к коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2015.

Диссертация посвящена проблеме формирования готовности будущих психологов к коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста. Предоставлен теоретический анализ исследования вопроса готовности будущих специалистов к деятельности в области детской психологии, определены концептуальные подходы к изучению проблемы готовности.

Готовность будущих психологов к коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста рассматривается как многоуровневое интегративное образование личности, структуру которого представлено мотивационно-

ценностным, когнитивным, коммуникативно-практическим и рефлексивно-оценочным компонентами. Определены критерии (профессиональная направленность, профессиональные знания, коммуникативные умения, коррекционные умения, рефлексивность) и показатели готовности. Описаны уровни сформированности готовности студентов-психологов к коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста (низкий, средний и высокий).

Разработана модель и на ее основе программа формирования готовности будущих психологов к коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста, которая включает блоки: целеполагающий (цель, задания), методологический (подходы, принципы), организационный (средства), функциональный (условия), результативный (готовность, компоненты, критерии). Определены психолого-педагогические условия формирования готовности: актуализация субъектной позиции студентов; моделирование в учебном процессе профессиональных ситуаций по коррекции эмоциональной сферы дошкольников; активизация профессиональной рефлексии студентов во время выполнения практических заданий с дошкольниками; создание на базе дошкольных учреждений центров психолого-педагогического развития ребенка; повышение профессиональной компетентности преподавателей высшей школы в области инновационных подходов к коррекции эмоционального развития дошкольников.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, эмоциональное развитие детей дошкольного возраста, готовность будущих психологов к коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста, формирование готовности будущих психологов к коррекции эмоционального развития детей дошкольного возраста.

Honcharovska G. F. The formation of future psychologists correction emotional development of preschool children. – Manuscript.

Thesis for obtaining scientific degree of Candidate of psychological, sciences specialty 19.00.07 – Pedagogical and Age Psychology. – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2015.

The thesis deals with the problem of formation of future psychologists correction emotional development of preschool children. Readiness – multilevel integrative formation of personality structure which presents motivational value, cognitive, communicative and practical and reflexive-evaluative components. The data on levels of formation of readiness. The criteria, indicators of readiness, conditions for the formation of future psychologists correction emotional development of preschool children. The model of the formation of future psychologists correction emotional development of preschool children, including blocks, goal-setting, methodological, organizational, functional and effective.

Keywords: readiness to professional activity, emotional development of preschool children, readiness of future psychologists correction emotional development of preschool children, the formation of future psychologists correction emotional development of preschool children.